

Динаміка характерологічних тенденцій у старшокласників, студентів і педагогічних працівників

Наукова актуальність проблеми вивчення характерологічних тенденцій особистості вчителя обумовлена безпосереднім впливом характеру педагога на формування характеру учня.

Сьогодні, на жаль, існує феномен високого рівня невротизації учнів унаслідок підсвідомого наслідування невротичних рис характеру педагогів. Невротичний характер - це сукупність стійких деструктивних (невротичних) тенденцій, що обумовлені спотворенням особистісного розвитку, несформованістю моральної, ціннісно-мотиваційної, емоційно-вольової та комунікативної сфер особистості і супроводжуються високим психічним напруженням та моральними девіаціями поведінки людини унаслідок порушення її взаємостосунків з навколишніми. Невротичний характер педагога спотворює стиль його професійної діяльності та взаємостосунки з учнями. Він проявляється у хронічній роздратованості або депресивності педагога, ворожому ставленні до окремих учнів, надто високому рівні педантичності, непослідовності дій та поведінкових реакцій.

Тільки гармонійна особистість вчителя здатна повноцінно виховати характер та особистість учня. Тому підвищення рівня характерологічної культури педагога є актуальною психолого-педагогічною проблемою.

Нами розроблено пакет методик дослідження характерологічних рис:

- авторські анкети для студентів, старшокласників і педагогів "Мотивація до педагогічної діяльності", яка містить запитання переважно відкритого типу; .
- опитувальник "Риси характеру", який дозволяє визначати ступінь прояву таких характерологічних рис, як невротичність, демонстративність, застрягаємість, індивідуалізм, педантичність, агресивність, врівноваженість, меланхолійність, організованість, імпульсивність, інтернальність;
- методика "Моральні якості", що дозволяє визначати ступінь прояву таких моральних якостей особистості: симпатія до інших, безкорисливість,

уважність, емпатійність, відповідальність, совісність, альтруїстичність, чесність, поступливість, поважність, довіра.

Дослідження проводилося на трьох вибірках досліджуваних — старшокласниках (61 учень), студентах (66 осіб) та викладачах (77 осіб).

Кількісний та якісний аналіз експериментальних даних дозволив визначити наступні психологічні тенденції. Було досліджено, що у старшокласників та студентів філологічного профілю недостатньо сформована педагогічна мотивація. Динаміка рис характеру показала, що у старшокласників провідними тенденціями виявляються, з одного боку, демонстративність та імпульсивність, а з другого, - організованість, врівноваженість та інтернальність. У студентів з віком знижуються егоцентризм, демонстративність, імпульсивність, агресивність та врівноваженість, проте організованість та інтернальність залишаються доволі високими, що свідчить про потребу саме волевих рис характеру. Результати також продемонстрували високі рівні організованості та інтернальності у поєднанні з педантичністю.

Порівняльний аналіз результатів між вибірками учнів, студентів та педагогів показав, що існує певна закономірність: педагоги транслюють студентам та учням певні характерологічні тенденції (організованість, інтернальність, врівноваженість та демонстративність). Але негативні характерологічні риси педагогів відображаються студентами та учнями. Так, у молодого покоління стає рівень агресивності, індивідуалізму, егоцентризму, імпульсивності, знижуються організованість, інтернальність, педантичність-

Ефект підсилення новим поколінням негативних рис простежується і стосовно моральних якостей особистості. Якщо педагоги демонструють відносно високий рівень моральних рис характеру з тенденцією до зниження безкорисливості та довіри, то показники учнів і студентів показують виражену тенденцію: чесність, симпатія, уважність до навколишніх у поєднанні з корисністю, егоцентризмом недовірою та непоступливістю. У

старшокласників та студентів простежуються риси юнацького негативізму (недовіра та непоступливість). У студентів при цьому значно зростає рівень відвертої чесності, що може носити революційний нігілістичний характер.

Порівняльний аналіз результатів між вибірками учнів, студентів та педагогів показав закономірність: зниження у молоді рівня розвитку моральних якостей (симпатії, поваги, уважності, емпатії, відповідальності, совісності, альтруїзму) та зростання корисності, недовіри, непоступливості. Тобто, тут варто пригадати народну мудрість: щоб зробити добро, треба попрацювати, а зло з'являється в людині само собою. Отже, щоб здобути моральні якості, особистість має свідомо працювати над собою, оскільки несвідоме наслідування рис характеру педагогів не завжди має позитивний ефект.

Єдиною психологічною якістю, яка хоча і дещо знижується у молоді, проте залишається відносно стійкою, є емпатія, яка, на наш погляд, є глибинною ознакою вітчизняного менталітету і не так швидко знищується під деструктивним впливом масової культури. Емпатійне ставлення одне до одного у поєднанні із симпатією та інертністю дещо нівелюють прагматизм у міжособистісних стосунках.